

1/2004. (XII. 2.) PK vélemény

A hibás teljesítés egyes jogértelmezési kérdéseiről*

A hibás teljesítés (és a jótállás) Ptk.-beli szabályait is módosító 2002. évi XXXVI. törvénnyel történt meg a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállás egyes vonatkozásairól szóló 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv átültetése a magyar jogba. Az új szabályokat a törvény hatálybalépését, 2003. július 1-jét követően kötött szerződésekre kell alkalmazni. A 2002. évi XXXVI. törvénynek a szavatossággal és a jótállással kapcsolatos rendelkezései számos jogértelmezési kérdést vetnek fel, ezért a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiuma az egységes jogértelmezés és jogalkalmazás érdekében a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény (a továbbiakban: Bsz.) 33. §-ának (1) bekezdése alapján a következő

véleményt

nyilvánítja.

- 1. Nincs hibás teljesítés és ebből következően a kötelezett mentesül annak valamennyi jogkövetkezménye alól, ha bizonyítja, hogy a jogosult a hibát a szerződéskötés időpontjában ismerte, vagy azt ismernie kellett, ez utóbbi alatt értve azt, hogy a jogosultnak kellő gondossággal eljárva számítania kellett a szolgáltatott dolog teljesítéskori hibájára.**
- 2. Fogyasztói szerződés esetén a bizonyítási teher megfordulása - a hibás teljesítés tényét illetően - a hibás teljesítéssel okozott kárért való felelősség körében is irányadó.**
- 3. Fogyasztói szerződésnél a jogvesztő határidő - hosszabb kötelező alkalmassági idő hiányában - a teljesítés időpontjától számított három év, függetlenül attól, hogy a szerződés tartós használatra rendelt dolog szolgáltatására irányul-e vagy sem.**
- 4. Amennyiben a szavatossági igény érvényesítésére nyitva álló hat hónapos (fogyasztói szerződésnél: két éves) elévülési határidő nyugszik, a jogosult - az egy évi illetve tartós használatra rendelt dolog esetén három évi (fogyasztói szerződésnél minden esetben: három évi), vagy ha a kötelező alkalmassági idő ennél hosszabb, akkor az annak megfelelő jogvesztő határidőn belül - a szavatossági igényét az akadályt jelentő menthető ok megszűnésétől számított három hónapon (fogyasztói szerződésnél: egy éven) belül érvényesítheti bíróság előtt. Az elévülés nyugvása következtében a szavatossági igény érvényesítésére a törvény által biztosított további három hónapos illetve egyéves határidő [Ptk. 326. § (2) bekezdés] nem elévülési, hanem jogvesztő jellegű következképpen az elévülés újabb nyugvására illetve megszakítására nem kerülhet sor.**

1. A Ptk. - 2002. évi XXXVI. törvény 7. §-val beiktatott - 305/A. §-ának (1) bekezdése, a korábbi 305. § (3) bekezdéséhez képest annyiban jelent változást, hogy egyrészt nem csak az vezet a szavatossági felelősség alóli mentesüléshez, ha a jogosult a szerződéskötéskor ténylegesen ismerte a hibát, hanem az is, ha azt „ismernie kellett”, másrészt új a jogszabályhely második mondata is. A Ptk. 305/A. §-ának (1) bekezdésével kapcsolatban a következő jogértelmezési kérdések vethetők fel. Mi a jogi jelentősége a hiba szerződéskötéskori ismeretének?

Valóban a szavatossági felelősség alóli mentesülésről, tehát valóságos kimentésről, tényleges exculpatios bizonyításról van-e szó? Vajon a „mentesülés” csak a szavatossági felelősségre, vagy a hibás teljesítés valamennyi jogkövetkezményére vonatkozik-e? Végül: hogy értelmezendő az „ismernie kellett” fordulat?

A felvetett kérdések megválaszolásához azt kell megvizsgálni, hogyan alakul a bizonyítási teher

hibás teljesítésnél. A bizonyítási teher főszabálya hibás teljesítésnél az, hogy a hibás teljesítés tényét, az ezt állító jogosultnak kell bizonyítania [összhangban a Pp. 164. §-ának (1) bekezdésével is]. A hibás teljesítésből eredő jogait érvényesítő jogosultat terheli tehát a bizonyítási kötelezettség a tekintetben, hogy a hiba oka a teljesítés időpontjában a szolgáltatott dologban megvolt. A Ptk. 305. §-ának (1) bekezdése a korábbinál egyértelműbben fogalmazza meg, hogy a releváns időpont a szerződés teljesítése: a kötelezettnek ugyanis azt kell szavatolnia, hogy a szolgáltatott dolog a teljesítés időpontjában megfelel a jogszabályban vagy a szerződésben meghatározott tulajdonságoknak.

A hibás teljesítés jogi fogalom, amely mindig csak egy adott szerződés keretei között, annak tartalmához viszonyítva értelmezhető. A szolgáltatott dolog materiális értelemben vett hibája és a hibás teljesítés jogi fogalma nem feltétlenül esnek egybe, hiszen lehet, hogy a felek szerződése eleve hibás (pl. használt, értékcsökkent) dolog szolgáltatására irányul, de az is lehetséges, hogy az amúgy hibátlan dolog sem felel meg az adott szerződésben meghatározott többletkövetelményeknek. A hibás teljesítésért való felelősség szabályai tehát nem általában a minőséghibát, hanem a konkrét szerződés hibás teljesítését szankcionálják.

A vélelem természetesen az, hogy a jogosult a szerződés alapján kifogástalan, hibátlan szolgáltatáshoz kívánt jutni. Ha a jogosult bizonyította, hogy a szolgáltatott dolog a teljesítés időpontjában köznap értelemben hibás volt, akkor ezzel szemben már a kötelezettet terheli az ellenbizonyítás; neki kell bizonyítania, hogy a felek szerződési akarata eleve hibás dolog szolgáltatására irányult, hiszen a jogosult a dolog hibájának az ismeretében kötötte meg a szerződést. Ezzel a kötelezett lényegében azt bizonyítja, hogy a szolgáltatás köznap értelemben vett hibája ellenére a szerződés tartalmának megfelelő teljesítés történt, vagyis jogi értelemben nincs hibás teljesítés. Nem a felelősség alóli „kimentésről” van tehát szó, a kimentés csak látszólagos, hanem annak bizonyításáról, hogy nem történt hibás teljesítés, amiből következően nem lehet szó annak jogkövetkezményeiről sem. A kötelezett tehát ilyen esetben nemcsak a szavatossági felelősség alól mentesül, hanem a hibás teljesítés valamennyi jogkövetkezménye, így a kárfelelősség és a jótállás alól is. A hiba szerződéskötéskori ismeretének az új Ptk. koncepciója is az előbb kifejtettekkel azonos jogi jelentőséget tulajdonít, amikor ezt a körülményt a „hibás teljesítés fogalmához tartozónak” tekinti, rámutatva arra, hogy ez nem csak a kellékszavatossági következményeket, hanem a hibás teljesítés kártérítési szankcionálását is kizárja (Magyar Közlöny Különszám 96. o.).

A hiba szerződéskötéskori ismeretét egyébként az 1999/44/EK irányelv is a hibás teljesítést kizáró körülménynek tekinti, amikor úgy fogalmaz, hogy „nem minősül a megfelelés hibájának, ha a szerződés megkötésének időpontjában a fogyasztó a hibáról tudott, vagy arról ésszerűen eljárva tudnia kellett, illetve ha a megfelelés hibáját a fogyasztó által adott anyag okozta” [2. cikk (3) bekezdés].

Ami az „ismernie kellett” fordulatot illeti, azzal a jogalkotó az irányelv előbb hivatkozott 2. cikk (3) bekezdésével összhangban bővítette ki a kötelezetti mentesülés körét. A korábbi törvényszöveg és az azon alapuló bírói gyakorlat (pl. BH2000. 513.) szerint ugyanis a kötelezett felelősségét csak a hiba tényleges ismerete zárta ki. Fontos kiemelni, hogy a Ptk. 305/A. § (1) bekezdés [akárcsak a régi 305. § (3) bekezdés] a hiba szerződéskötéskori és nem annak teljesítéskori ismeretére vonatkozik. Ez utóbbira a Ptk. 316. § (1) bekezdése az irányadó. A kettő között jelentős a különbség. A már kifejtettekből is következően a hiba szerződéskötéskori ismerete, tehát a hiba ismeretében történő szerződéskötés a felek megállapodásának a tartalmára utal, azt jelenti, hogy az annak megfelelő teljesítés szerződésszerű, mert a felek szerződési akarata eleve hibás dolog szolgáltatására irányult. Ezzel szemben a Ptk. 316. § (1) bekezdés azt az esetet szabályozza, amikor a felek eredetileg hibátlan dolog szolgáltatására szerződtek, a jogosult azonban ennek ellenére elfogadta a hibás dolgot

teljesítésként. Ezáltal a jogosult főszabályként lemondott a hibás teljesítésből eredő igényei érvényesítéséről, mert utóbb igényt csak akkor támaszthat, ha erre irányuló jogait fenntartotta.

A jogosultat a szerződéskötéskor - ha csak a teljesítés nem esik azzal egybe - nem terheli semmiféle megvizsgálási kötelezettség, hiszen az a Ptk. 283. § (1) bekezdés értelmében a teljesítéshez kapcsolódik. A 305/A. § (1) bekezdésben szereplő „ismernie kellett” fordulatot tehát semmiképpen sem lehet akként értelmezni, hogy az bármiféle az adott helyzetben elvárható gondossággal és körültekintéssel végrehajtandó megvizsgálási kötelezettséget írna elő a jogosult számára. Az más kérdés, hogy abban az esetben, ha a szerződés megkötésére úgy kerül sor, hogy a jogosultnak módja van a szolgáltatandó dolog megvizsgálására, akkor azt kellő körültekintéssel és gondossággal kell megtennie. Az „ismernie kellett” fordulattal a jogalkotó azt vélelmezi, hogy megtekintett állapotban történő vétel esetén a jogosult mindazoknak az ún. „nyílt” hibáknak az ismeretében kötötte meg a szerződést, amelyeket kellő gondosság mellett felismerhetett. Ez azt jelenti, hogy a szolgáltatásnak mindazok a hibái, amelyeket a szerződéskötéskor a jogosult az elvárható gondosságú eljárás esetén felismerhetett volna, hibás teljesítés hiányában nem alapozhatnak meg szavatossági igényt.

Az „ismernie kellett” fordulat azonban nem csak a megtekintett állapotban való vétel esetére vonatkoztatható, hanem a jogosultnak számos más esetben is a szerződés tartalma, vagy a szerződéskötés körülményei alapján számítania kell arra, hogy a szolgáltatás a teljesítéskor köznap értelemben véve minőséghibás lesz. Tipikusan ez a helyzet használt dolog vétele esetén, ahol a bírói gyakorlat már hosszú ideje töretlen abban, hogy a használatnak megfelelő hibákat ismertnek vélelmezi, azok tehát nem alapozhatnak meg hibás teljesítést. Hasonló a helyzet ún. „osztályos” vagy árleszállított „akciós” termékek vásárlása esetén. Az „ismernie kellett” fordulat ilyen esetekben azt jelenti, hogy a kötelezett bizonyíthatja, hogy a jogosultnak a szerződéskötés körülményei alapján számítania kellett a dolog teljesítéskori hibájára, vagyis nincs szó hibás teljesítésről.

2. A Ptk. 305/A. §-ának (2) bekezdése a fogyasztói szerződésekre korlátozottan a jogosultat terhelő bizonyítási teher irányelv 5. cikk (3) bekezdésében előírt megfordítását valósítja meg a teljesítést követő hat hónapon belül megnyilvánuló hibák tekintetében. Törvényi vélelem szól ugyanis amellet, hogy a teljesítéstől számított hat hónapon belül felismert hiba már a teljesítés időpontjában megvolt. A vélelem megdönthető: az e határidőn belül megnyilvánuló hibákkal kapcsolatban a kötelezettnek kell bizonyítania, hogy a hiba (illetve annak oka) a fogyasztó részére történő átadást követően keletkezett. A törvény maga szabályozza a vélelem alóli kivételt is: nem érvényesül a vélelem akkor, ha az a dolog természetével (pl. hat hónapnál rövidebb természetes élettartam) vagy a hiba jellegével (pl. gyorsan romló dolgok esetében) összeegyeztethetetlen. A törvényi vélelem kógens: a felek attól eltérő megállapodása semmis. A bizonyítási teher megfordítása a fogyasztói szerződés [amely alatt a Ptk. 685. § e) pontjából következően ingó dologra létrejött szerződés értendő] jogosultját, vagyis a fogyasztót kedvezményezi, amikor a jótállás jogosultjával azonos helyzetbe hozza őt.

Értelmezési kérdésként merül fel a 305/A. § (2) bekezdésével kapcsolatban, hogy a bizonyítási teher megfordulása fogyasztói szerződések esetén csak a szavatossági jogok érvényesítésére vonatkozik, vagy irányadó a hibás teljesítéssel okozott kárért való felelősség körében is? Nyilvánvaló ellentmondás lenne, ha ugyanazon hibás dolog tekintetében a szavatossági jogkövetkezmények szempontjából a kötelezettet terhelné a bizonyítás a hibás teljesítés hiányára nézve, ugyanakkor a hibás dolog által okozott kár megtérítése szempontjából a fogyasztónak kellene bizonyítania a hibás teljesítés tényét. Ez olyan feloldhatatlan eredményt is hozhatna, hogy ugyanazon hibás dolog tekintetében a szavatosság szempontjából a hibás teljesítés tényét, a kártérítés szempontjából pedig annak hiányát kellene egyidejűleg megállapítani. A hibás teljesítés ténye megállapításánál ugyanolyan bizonyítási tehernek kell érvényesülnie, mind a szavatosság, mind a kárfelelősség

szempontjából. A kártérítés körében a bizonyítási teher megfordulása csak a hibás teljesítés fényére vonatkozik, míg a kár felmerültét, összecszerűségét valamint az okozati összefüggést ez esetben is a jogosultnak kell bizonyítania.

3. Nem ad megfelelő eligazítást a Ptk. arra nézve, hogy fogyasztói szerződés esetén van-e törvény által megszabott objektív jogvesztő határidő, és ha igen, milyen időtartamú. Voltaképpen a kérdésben joghézag van, mert a fogyasztói szerződésre vonatkozó 308/A. § (2) bekezdés nem a törvény által megállapított, hanem csak a felek által kikötött határidőre mondja, hogy az nem lehet rövidebb három évnél, a 308/A. § (1) bekezdés általános érvényű szabálya (amely egyéves és hároméves jogvesztő határidők között különböztet aszerint, hogy tartós használatra rendelt dologról van-e szó, vagy sem) pedig nem alkalmazható egy az egyben fogyasztói szerződésekre, hiszen az egyéves jogvesztő határidő akkor rövidebb lenne a kétéves elévülési határidőnél, (ami nyilvánvaló képtelenség volna, hiszen az elévülési határidőnél rövidebb jogvesztő határidő fogalmilag kizárt) a hároméves határidő viszont a 308/A. § (1) bekezdésben csak tartós használatra rendelt dolgokra vonatkozik, így az ilyenek nem minősülő fogyasztási cikkek nem vonatkoztatható.

Ha a szavatossági határidők rendszerét, a szavatossági és a jogvesztő határidők egymáshoz való viszonyát vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy a jogvesztő határidő az elévülés nyugvásának (megszakadásának) végső határideje (az elévülési határidő nyugvása, vagy megszakadása folytán meghosszabbodott határidők ugyanis legfeljebb a záros jogvesztő határidőn belül érvényesülhetnek) vagyis a jogvesztő határidő fogalmilag hosszabb kell, hogy legyen mint az elévülési jellegű határidő. Ebből következően, valamint abból kiindulva, hogy a fogyasztóra nézve az általánostól kedvezőbb eltérő szabály indokolt, a jogalkotó feltehető akarata az lehetett, hogy fogyasztói szerződés esetén a jogvesztő határidő - függetlenül attól, hogy tartós használatra rendelt dologról van-e szó vagy sem - három év legyen (kivéve természetesen azt az esetet, amikor a kötelező alkalmassági idő három évnél hosszabb, mert akkor fogyasztói szerződés esetén is ez lesz az igény érvényesítésére irányadó jogvesztő határidő a 308/A. § (1) bekezdés második mondata alapján). A fogyasztó tehát a kétéves elévülési jellegű határidőn belül érvényesítheti szavatossági jogait, de legfeljebb a teljesítéstől számított hároméves jogvesztő határidő alatt. Ha pedig szavatossági jogait az elévülési határidőn belül menthető okból nem tudta gyakorolni, akkor azt az elévülés nyugvásának szabályai szerint a menthető ok megszűnésétől számított további egy évig, legfeljebb azonban a teljesítéstől számított hároméves jogvesztő határidő alatt érvényesítheti.

4. A 2002. évi XXXVI. törvény nem módosította ugyan közvetlenül az elévülés nyugvására vonatkozó szabályokat, közvetve azonban annyiban változást hozott, hogy mivel eddig a szavatossági elévülési határidő mindig hat hónap (tehát egy évnél rövidebb) volt, ezért a Ptk. 326. § (2) bekezdés szabálya alapján a jogosult az igényét mindig az akadály megszűnésétől számított három hónapon belül érvényesíthette, ha az elévülési idő már eltelt, vagy abból három hónapnál kevesebb idő volt hátra. Most viszont fogyasztói szerződésnél a Ptk. 326. § (2) bekezdésben írt egy éven belüli igényérvényesítési lehetőség kerül alkalmazásra, tekintettel az egy évnél hosszabb (kétéves) elévülési időre.

Kérdésként vethető fel, hogy a 326. § (2) bekezdésben írt háromhónapos illetve egyéves határidő elévülési jellegű, vagy jogvesztő-e?

Ebben a kérdésben Legfelsőbb Bíróság már többször állást foglalt akként, hogy a Ptk. 326. § (2) bekezdés szerinti határidők nem elévülési jellegűek, azokat nem lehet megszakítani és az elévülés további nyugvása sem állapítható meg (lásd pl. BH 1999.15., valamint EBH 2003.853.).

A hatályos Ptk. felfogásában az elévülés nyugvása alatt is telik az elévülési idő. Az igény elévülése tehát akkor is a követelés esedékességétől kezdődik, ha a jogosult menthető okból nincs abban a helyzetben, hogy igényét érvényesítse. Az elévülés nyugvása meghosszabbítja az elévülési időt

akkor, ha abból egy évnél, illetve három hónapnál kevesebb van hátra. Az elévülési idő azonban nem a nyugvás idejével hosszabbodik meg, hanem csak a törvény által biztosított háromhónapos, illetve egyéves időtartammal. Ha pedig az elévülési idő az igényérvényesítés akadályának megszűntekor már eltelt, akkor a törvény egy további rövid igényérvényesítési határidőt ad a jogosultnak a három hónap illetve az egy év előírásával. Ezekkel a határidőkkel a törvény egy olyan - a BH 1999.15. sz. eseti döntés szóhasználata szerint - „türelmi időt” biztosít, amely alatt az igényt mindenképpen bíróság előtt kell érvényesíteni, nem elég azt a kötelezettel közölni. Az elévülési határidő meghosszabbodását a Ptk. miniszteri indokolása azzal magyarázza, hogy általános tapasztalat szerint az akadály elhárulása után a jogosultnak nem a követelés érvényesítése az első gondja, ezért megfelelő méltányos határidőt kell adni részére függő jogviszonyai rendezéséhez.

Az elévülés nyugvására, megszakadására vonatkozó szabályok csak a törvényben írt, a teljesítéstől számított szavatossági elévülési határidőkre vonatkoztathatóak. A határidők rendszerének a logikájából is az következik, hogy a letelt elévülési határidőt, csak jogvesztő határidő követheti. A törvény által így módon a Ptk. 326. § (2) bekezdésében az elévülés nyugvása következtében biztosított további határidők tehát már nem elévülési jellegűek, újból nem nyugodhatnak, és nem is szakíthatóak meg. Ezért a jövőre nézve is indokolt fenntartani azt az eddigi - elvi határozatban is kinyilvánított - gyakorlatot, amely szerint a Ptk. 326. § (2) bekezdésben az elévülés nyugvásával kapcsolatban szabályozott további igényérvényesítési határidők már nem elévülési, hanem jogvesztő jellegűek, nincs tehát mód az elévülés újabb nyugvására, illetve megszakítására.

* Az 1/2014. PJE határozat szerint a Polgári Kollégium a véleményt az új Ptk.-ba beépültnek tekintette, és ezért annak alkalmazása körében nem tartotta irányadónak.